

AJÁNDÉKOZÁSI KULTÚRA ÉS KULTURÁLIS IDENTITÁS

BOROS BLANKA

Jelen tanulmány empirikus bázisa egy olyan kulturális antropológiai terepmunka kutatás, amelynek során a Németországban tanuló török Bildungsausländerek¹ (képzési céllal Németországba érkező külföldi hallgatók) kulturális identitásának alakulásába pillanthatam bele egy speciális konfliktus felfakadási pontján keresztül.²

Megszokott környezetéből kiszakítva az egyén az új közegben különböző kihívásokkal találkozik, ezekre reagálva számos változáson megy keresztül, s új tapasztalatai identitásérzetét is átformálják. A konfliktushelyzetek, a befogadó kultúrával való konfrontálódás önmaga körvonalazására készítetik. Azáltal, hogy addig fel nem tett kérdések idegenben kiélezetté válnak, megváltozik a hozott kultúra reflexiók szintje, bizonyos különbségek, megkülönböztető jelzők felértékelődnek, mások elsikkadnak. Az egyén új válaszokat kényszerül adni olyan kérdésekre, „hogyan miben is különbözik ő a környező többiektől, s a különbségek mely részét vállalja és dédelgeti magában, még ha ez gátakat is állít elé jelen helyzetében.”³ A befogadó kultúrával való interakciók, konfliktusok mentén rajzolja újra identitásának határait. A kultúra reprodukciójának sajátosságai az identitásérzés alakulásához hasonlóan működnek:

[...] noha nagyrészt másoktól sajátítjuk el azt [a kultúrát] mint a világ értelmezésének és a világban való cselekvésünknek alapját, mégis mint saját tapasztalataink eredője csapódik le bennünk. Kétségtávol így van ez identitásérzésünkkel is: noha nem magunk találtuk fel, mégis csupán mi magunk alakíthatjuk, a világban való cselekvésünk és másokkal való interakcióink révén. Ha tehát az antropológus meg akarja ragadni egy sajátos etnikus identitás lényegét, azokra a *tapasztalatokra* kell összpontosítania figyelmét, amelyek során az kialakult.⁴

¹ „Bildungsausländer” és „Bildungsinländer” kifejezés alatt olyan külföldi felsőoktatási hallgatót értünk, aki jogosult a felsőoktatási intézmény látogatására. A különbség abban áll, hogy a „Bildungsausländer” e jogosultságát külföldön nyerte el, a „Bildungsinländer” pedig a német képzési rendszerben. A vizsgált egyetemen a 2006/2007 téli szemeszterben a hallgatók kb. 10 %-a Bildungsausländer, ennek 6%-a érkezett Törökországból. (Összesen 2308 külföldi hallgató folytatott tanulmányokat, ebből 1291 Bildungsausländer, legtöbbjük Kínából érkezett (213), ezt követi Marokkó (208), majd Törökország (81), ill. Ukrajna (71). *Rechenschaftsbericht des Rektorates 2005/2006*. Presse-Archiv Uni-Wuppertal (26.02.2007) http://www.presse-archiv.uni-wuppertal.de/html/module/medieninfos/archiv/2007/2602_rechenschaftsbericht_rektor.htm (utolsó letöltés dátuma: 2019.05.14.)

² A kutatást a diplomamunkámhoz végeztem 2009-ben, Wuppertalban.

³ Barth 1996.

⁴ Barth 1996.

Előadásom első részében röviden kitérek a körülményekre, amelyek meghatározó elemei a németországi török vendéghallgató-létnek, s annak minden dimenziójára kihatva, centrális szerepet játszanak a hallgatók kulturális identitásának alakulásában is. A második fejezetben vázolom azt az ajándékozási kultúrát érintő konfliktust, mely a tanulmány kiindulópontjául szolgált. A harmadik részben az ajándékozásgazdasági és szimbolikus aspektusból, valamint modalitását tekintve is elemzem, amely elvezet az alkalomhoz kötött és spontán ajándékozási aktus közötti különbségtételhez. Végül pedig az ajándékozás aktusában rejlő barátságtalan, kényszerítő mozzanatot is megvizsgálom, majd szót ejtek a spontán ajándékozás és az alamizsna rokonságról is, amely a török *Bildungsausländer*ek esetében nagy jelentőséggel bír.

1. ALAPHELYZET

Fredrik Barth szerint az identitás kialakulását befolyásoló tényezők három szintbe sorolhatóak. Az identitás kialakulása mikro-szinten a tapasztalás, a személyközi interakciók függvénye, melybe a magasabb szintek adottságai messzemenően belejátszanak. A középszint a közösségteremtő célok, vállalkozások, közösségképződés, a legfelső pedig a bürokrácia, az ideológiák, az állami politika makroszintje.

Mikroszinten a tapasztalásnak és az identitás kialakulásának folyamatait modellezzük. Ezen a szinten a személyekre és a személyközi interakcióra, az emberi élet eseményeire és színtereire összpontosítjuk figyelmünket, arra, ahogyan az egyén a viszonyok, igények, értékek és eszmék bonyolult kontextusában elhelyezi önmagát; az önértékelés ebből fakadó megtapasztalására, s azoknak a szimbólumoknak és társadalmi hovatartozásoknak az elfogadására és visszautasítására, amelyek meghatározó jelentőségűek az egyén etnikai identitástudatának kialakulásában. Az e szinten megélt kényszerek és paraméterek jórészt más szintekről származnak, ám egyetlen megélt kontextussá állnak össze minden személy tevékenységében és értelmezésében. Ami pedig ezen a szinten történik, az visszahat a többi szintre, minthogy megteremti azok alapját és bonyolultságuk előfeltételeit.⁵

A *Bildungsausländer*-lét olyan szokványos tényezőihez, mint az idegen kultúra és nyelv, a török vendéghallgatók esetében hozzájárul a vallás különbözősége is. Speciális tényező ezen felül a török *Gastarbeiter*ek⁶ leszármaz-

⁵ Barth, 1996.

⁶ A „*Statistisches Bundesamt*” adatai szerint 2007 végén 7 255 395 külföldi (a lakosság 8,8%-a), ebből 1,713 millió török állampolgár él Németországban, - de az összes török származású lakos száma kb. 2,5 millióra tehető. (1999-ben az állampolgárság megadására vonatkozó szabályokat illetően változásokat vezettek be, miszerint a Németországban külföldi szülőktől született gyermekek is megkapják az állampolgárságot, amennyiben legalább az egyik szülő legalább 8 évig Németországban élt. A felnőttkor elérésekor (18 év) azonban választaniuk kell a német és külföldi állampolgárság között. Vö. Brubaker, 2002)

zottainak németországi jelenléte. Mind a németek és német-törökök, mind a török vendéghallgatók és német-törökök közti viszony jellege belejátszik a török vendéghallgatók és a fogadó kultúra viszonyába, s ezek mindegyike hatással van a vendéghallgatók kulturális identitásának alakulására.

A *Bundeszentrale für politische Bildung* (2002) hivatalos megállapítása szerint a török származású lakosság Németországban mára olyannyira heterogénné vált (a második és harmadik generációnak nyilvánvalóan egész más a helyzete, háttere és motivációi), hogy egy integrációs mérleg készítése általánosságban „a törökökről” majdhogynem lehetetlen volna.⁷

Ilhami Atabay a Németországban született török generáció sajátos köztessé, gyökértelen, bizonytalan helyzetéből eredő identitásválságát és -keresését vizsgálta. Empirikus kutatásait figyelembe véve a németországi törökök három nagy csoportra oszthatók. Egy részük az iszlám által definiálja magát, és elbizonytalanodva nyúl vissza bizonyos tradicionális érték- és normaelképzelésekhez, s a biztonságot abban találja meg, hogy elszigeteli magát a többségi társadalomtól. Másik részük nyitott a kölcsönhatásra, az esetleges konfliktusokra. Ők a változás nyílt fázisában vannak, amelynek kimenetelét nem lehet megjósolni. Köztük akadnak olyanok, akik az ún. tradicionális és modern értékek és normák között mozognak, de olyanok is, akik mindkét kultúrával radikálisan szembehelyezkednek.⁸ *Hermann Bausinger* például említést tesz egy a fiatal törökök által tudatosan kialakított, kultúrák között mozgó identitásról: „*Kanake/n*”(kanak/ok; – a szó jelentése polinéziai bennszülött, s egyúttal (török) vendégmunkás is). Akcentusuk jellegzetes, s nyelvhasználatuk, a török és német nyelv sajátos keveréke, az ún.: „*Kanak Sprach*”.⁹

A németországi törökök helyzetéről sok mindent lehetne tehát mondani, számos egymásnakellentmondó meglátást találhatunk a kortárs diskurzuson belül is. Ennek oka a németországi török lakosság milióinak sokfélesége, melyek mindegyikét különböző – az egyes mezőket érintő – integrációs fok, illetve különböző – a migránsháttér kezelésének következtében kialakult – kulturális identitás jellemzi.

A török *Bildungsausländer*ek – saját bevallásuk szerint – nem igazán értik meg magukat a Németországban született török generációval. Különbséget főleg az érdeklődési területet illetően látnak. Furcsállják, hogy míg őket magukat (annak ellenére, hogy egyesek már évek óta nem tudtak hazalátogatni munkájuk vagy az egyetemi teendők miatt) napi szinten foglalkoztatják a törökországi politikai, gazdasági kérdések, s gyakran vitatják meg egymás között az aktuális eseményeket, addig a velük egykorú németországi törököknél (akár Törökországot, akár Németországot illetően) ebben a témában teljes érdektelenséggel találkoznak. Ennek okát a két ország gazdasági, szociális és kulturális különbözőségében vélük megtalálni. Egyfajta sajátosan kevert

⁷Vö. Sen 2002.

⁸ Vö. Atabay, 1998

⁹ Vö. Bausinger, 2000. 140. o.

világnézet és kultúra birtokosaiként tekintenek a németországi törökökre; akik, ha pusztán a mai török kultúra szempontjából néznek rájuk – itt nyilvánvalóan a napról napra fejlődő, vibráló török nagyvárosokra gondolnak, hiszen ők onnan érkeztek – gyakran „ódivatúnak” (*altmodisch*) tűnnek a szemükben. A vendéghallgatók mindegyike kényesen figyel arra, hogy napi szinten nyomon kövesse az otthon zajló eseményeket, nehogy hazatérve tájékozatlannak bizonyuljon.

2. AJÁNDÉKOZÁSI KULTÚRA

Az identitás a másikkal való konfrontáció révén körvonalazódik és tudatosodása is csak egy ilyen relációban kezdődik. A kulturális identitásra ugyanez vonatkozik egy másik kultúrával való konfrontációs helyzetben. A konfliktus, amelyen át beleláthattam ebbe a folyamatba, egy kulturálisan rendkívül mélyen gyökerező különbséget tár fel: a két kultúra ajándékozásról alkotott elképzelésének különbségét. A vendéghallgatók a konfliktusok következtében reflektáltak saját ajándékozásról alkotott fogalmaikra és szokásaikra, majd azt kulturális identitásuk konstitutív elemeként határozták meg.

Ahogy Caplow írja: „Az ajándékcseré egy nyelv, mely szavak helyett tárgyakat használ lexikális elemekként. A kora gyermekkorban sajátítják el és teszik belsővé, s ahogy az anyanyelvet, éppoly tudattalanul használják, anélkül, hogy ismerniük kellene explicite a szabályokat, s nem felejtik el, hanem csupán a gyakorlat által individuálisan, szociálisan, kulturálisan átformálják.”¹⁰

A török *Bildungsausländer*ek azzal szembesülnek, hogy az eltérő kulturális közegben a számukra természetes ajándékozási mód nemcsak szembetűnő, szokatlan, hanem egyenesen érthetetlennek, „betegesnek” minősül. Egyikük arról számolt be, hogy egy német szaktársa kritikával illette túlzott nagyvonalúságát, és azt feltételezte, hogy komplexusai vannak, azért ajándékosokat. Az idegen kulturális közegben nem ismerik fel a háttérben álló attitűdöt, mely az adás teljesen más felfogásáról tanúskodik, s szándékaik átláthatatlansága miatt viselkedésük gyanakvást, bizalmatlanságot kelt.

A befogadó kultúra és az érkező török *Bildungsausländer*ek nyilvánvalóan különböző ajándékcseré-nyelvet beszélnek. A konfliktus háttérében az ajándékozásról alkotott alapvető fogalmaik, a hozzá kapcsolódó elvárásaik és asszociációik különbözősége áll. Ahhoz, hogy pontosan kifejtsem, miben rejlik a különbség, néhány fogalmat tisztáznom kell az ajándékozással mint gazdasági folyamatra és mint szimbolikus aktusra vonatkozóan.

3. A SPONTÁN AJÁNDÉKOZÁS

Polányi a gazdasági folyamat szerveződését illetően három integrációs formát különböztet meg: a reciprocitást, a redistribúciót és az árucserét. A

¹⁰ Caplow 1984, 1318. o. (Saját fordításom – B.B.)

reciprocitás a felek közti szimmetrikus elrendezést feltételez.¹¹ A felek kölcsönösen javakat adnak egymásnak és kapnak egymástól. Fontos tényező a kölcsönösségi viszonyosság, tehát a kapott ajándék egy megfelelő ajándékkal való viszonzása, mely létrehozza és fenntartja az egyensúlyt a résztvevő felek közt. Marshall Sahlins¹² felosztását követve a reciprocitás három formáját különböztethetjük meg: létezik negatív, kiegyensúlyozott és általánosított forma. Számunkra most a kiegyensúlyozott és az általánosított reciprocitás lesz érdekes.

A *kiegyensúlyozott reciprocitás* során az ajándékot viszonzó fél célja egy hasonló értékű ajándék átadása. A viszonzás szabályozottsága kultúránként változó lehet; történhet azonnal, egy meghatározott időpontban, amikor az adományozó erre igényt tart, esetleg valamikor a távoli jövőben. A harmadik, az ún. *általánosított reciprocitás*. Ebben az esetben az ajándékozó fél nem vár el viszonzást a megajándékozottól. Tulajdonképpen *altruisztikus cselekvésről* van szó. Az adó fél mintegy kötelességének érzi, hogy segítsen. Ez a kötelességérzet táplálkozhat a felek kapcsolatának jellegéből, de akár erkölcsi meggyőződésből is. Mindezek alapján az alamizsna és a baráti segítségnyújtás is ebbe a kategóriába sorolható. Az ajándékozás modalitását tekintve pedig alkalomhoz kötődő/kötött (intézményesített), ill. spontán (meglepő) ajándékozási aktust különböztethetünk meg.

A befogadó kultúrára az alkalomhoz kötött forma jellemző, a spontán ajándékozás szerepe itt csekély, pusztán a barátok, rokonok legszűkebb körében fordulhat elő, de ott sem feltétlenül. Elmondható, hogy alapvetően a reciprocitás kiegyensúlyozott formája az uralkodó.

Avizsgált török közösség tagjainak ajándékozási koncepciójában viszont a kiegyensúlyozott reciprocitás már erősen eltolódott az általánosított reciprocitás irányába. Emellett éppúgy idegenkednek az intézményesített ajándékozástól, ahogy a befogadó kultúra tagjai a megszokott határokon kívülről érkező spontán jellegű ajándékozástól. Az alkalomhoz kötött ajándékozás hivatalossága, intézményesítettsége nyilvánvalóan kötelezettségeket von maga után, melyet a spontán ajándékozás esetében éppen az adás spontaneitása kívánna feloldani. Az adás maga alapvetően szabadság. Ok nélkül adni, bizonyos fokig azt is jelenti, elvárások nélkül adni. Nincs alkalom, tehát nincs kötöttség. Az aktus spontaneitásával tehát látszólag igyekszik a fogadó felet is oldani (az elhalmozással próbál „felszabadítani”), de ez valójában nyilván nem történhet meg.

„A fogadó fél távollétében az adó fél úgy dönt, megválnak valamitől, amit a másik birtokolni szeretne, vagy birtokolnia kellene. Az átadás aktusa maga spontán, meglepetésszerűen megy végbe, nem várt történés.”¹³ Kiegészítésül hozzátenném Heath meghatározásához, hogy az ajándékozás valóban spontán azáltal lesz, hogy az (elajándékozásról való) döntés megszületése is spontán

¹¹ „A javak tulajdonos változásának képlete AB/BA vagy AB/BC/CA.” Sárkány 1998, 18. o.

¹² Vö. Sahlins 2004, 147-148. o.

¹³ Heath 1976, 145. o. (Saját fordításom – B.B.)

történik, vagy legalábbis annak tűnik, annak tüntetik fel. A megtervezettség látszata ugyanis a viszonzás feltételezettségének gondolatát hozza játékba, amit igyekeznek elkerülni.

Míg az alkalomhoz kötött ajándékozás esetében a megvásárolt tömegcikket ajándékká kell transzformálni (csomagolással, cédulával stb.),¹⁴ addig a spontánajándékozás esetében majdnem minden esetben kifejezetten személyes tárgyaiktól való megválás történik. Mintha az adó fél egy adott pillanatban arra a következtetésre jutna, hogy egy bizonyos tárgyat mostantól kezdve egy bizonyos személynek szán. A továbbiakban, akárhányszor megpillantja a tárgyat, már mindig az adott személyhez tartozóként gondol rá, s igyekszik siettetni a mielőbbi átadást.

Egy esetben – azzal az indokkal, hogy neki is nagy szüksége van rá – visszautasítottam egy tárgyat (egy cigarettasodrot), amit az egyik vendéghallgató nekem akart ajándékozni. A következőkben, akárhányszor előkerült, fáradhatatlanul újra és újra megemlítette, hogy el kellene vinnem magammal. Ugyanez volt a helyzet olyan tárgyak esetében is, amikre egy adott szituációban szükségem volt, így kölcsönkaptam, vagy épp magam kölcsönkértem. Később már nem engedték, hogy visszaadjam, úgy tekintettek rá, mint ami már az enyém.

Mivel általában személyes tárgyaiktól válnak meg, a spontán ajándékozás esetében arra is ügyelniük kell, hogy az elajándékozott tárgy semmiképp nem keltheti azt a benyomást, hogy „felesleges”, „haszontalan”, „nyűg” az elajándékozó számára, amitől „megszabadulni igyekeznek”.

4. AZ AJÁNDÉKOZÁS MINT BARÁTSÁGTALAN AKTUS

Az ajándék – Schwartz pszichológiai értelmezésében¹⁵ – eszköz a státusz és kontroll elérésére vagy megőrzésére, illetve barátságtalan aktus, beavatkozás a másik személyes szabadságába. Így csak az első ajándékozónak van teljes cselekvési szabadsága. Az első fogadó fél az ajándék visszautasításával reagálhat barátságtalanul. Amennyiben az első ajándékot átveszi, működésbe lép a reciprocitásnorma, s gondoskodik a disztributív igazságosságról, tehát egy megfelelő viszontajándékról, ami tovább erősítia viszonyt. Rokoni és baráti körben a csoportkötelékek kiépítésének, megszilárdításának és *dramatizálásának* útja. Tehát egyenlőtlenség, dominanciaharc lehetséges, ahol a fogadó fél reakciója a tapasztalt kényszer nagyságától, a saját személyes szabadság értékbecslésének fokától és az implicit jövőbeli kötelességek és a szabadság korlátozódásának fokától függ.¹⁶

Marcell Mauss így ír a viszonzás kényszerítő erejéről és a *hauról*: „A kapott, kicserélt ajándékban az kötelez, hogy a kapott dolog nem magatehetetlen. Még ha az ajándékozó elhagyta is, valamennyire az ő része marad. Általa az

¹⁴ Vö. Cheal 1987, 158. o.

¹⁵ Vö. Schwartz 1967, 4. o.

¹⁶ Ld.: a pszichológiai reaktancia-elméletben: Grabitz-Gniec, Grabitz 1973, 19-35. o.

ajándékozónak hatalma van a megajándékozott személy fölött, mint ahogy a tulajdonosnak is a tolvaj fölött.¹⁷

Az ajándékot kapni tehát problematikus, különösen az intézményesített ajándékozás esetében, az ajándékozás spontán formája viszont próbálja mindent oldani. Ezen kívül az adó fél sem tartja illendőnek, hogy beszéljen róla. Az ajándékozás bizonyos fokig tabunak tekinthető. A spontán ajándékozás általában sikeresen képes leplezni önmagát.

A valódi adás az, amit az adakozó a lehető legnagyobb természetességgel kezel, mintha meg sem történt volna, ha nem így tesz, semmissé teszi vele az adakozást. Az ajándékozás tabuvalta tulajdonképpen ebben rejlik. Nem tekinthető érdemnek, nem lehet kérkedés tárgya az adakozás, sem a megajándékozott szemére nem vethető, ahogy a viszonzás sem várható el (közvetlen formában legalábbis semmiképp). Ennek legmagasabb foka a titokban való adakozás, amely vallási eredetű elképzelés.¹⁸

Adatközlőim esetében az eltérő kulturális környezetben hangsúlyt kap ugyan muszlim identitásuk, de csak mint megkülönböztető jelző. Sokkal inkább kulturális jellemzőként használják (mikor Németországban kimondják). S bár – saját bevallásuk szerint – nem vallásosak, tehát feltételezhetően nem vallási jellegű indíttatással cselekszenek a *spontán ajándékozás* során, közvetett formában azonban beléjük ivódott számos olyan az adással kapcsolatos momentumszocializációjuk során, ami ebben a tiszta formájában a vallásban található meg. A *spontán ajándékozás* esetében ezek különösen szembetűnőek.

A Korán számos helyen tárgyalja az ad(akoz)ást, az alamizsnát, a *zakát*, sőt, a kölcsön és a tartozások (adósságok, kamat megtiltása) rendezésének szabályait is. Számos momentummal találkozunk itt, amelyek a *spontán ajándékozásnál* szintén megjelentek, s adatközlőim az ajándékozással kapcsolatos szemléletében is ebben a tiszta formában felismerhetőek, jelen vannak.¹⁹ „A *zakah* szó szerinti jelentése tisztaság, ártatlanság megtisztítás, s az iszlámban a kötelező alamizsnát jelenti, amely durván a vagyon 2,5%-a, s amelyet minden hívőnek évente meg kell fizetnie, ha vagyona ezt lehetővé teszi.²⁰ Mauss szintén a következőket írja az alamizsnáról:

Az alamizsna egyfelől az ajándék és a vagyon erkölcsi fogalmának, másfelől az áldozat fogalmának gyümölcse. A bőkezűség kötelező, mert a Nemezis bosszút áll a szegényekért és az istenekért azokkal az emberekkel szemben, akik túlságosan szerencsések és

¹⁷ Mauss 2000, 210. o.

¹⁸ Vö. pl.: A Korán értelmezésének magyar fordítása, A tehén szúra <http://iszlam.com/koran/a-koran/item/91-a-koran-ertelmezesenek-magyar-forditasa-a-tehen-szura> Utolsó letöltés időpontja: 2020.01.20. (A továbbiakban: A tehén szúra) 2:272, 2:274.

¹⁹ Vö. pl.: A tehén szúra 2.43, 2.83, 2:110, 2:195, 2:215, 2:277.

²⁰<http://iszlam.com/hittan/iszlam-lexikon/item/1677-z> (utolsó letöltés időpontja: 2019. 12. 27.)

vagyonosak, holott meg kéne válniuk mindettől: ez az adomány
ősi erkölce, amely az igazságosság alapelvévé vált.²¹

Az adakozás leginkább a javak azon részére vonatkozik, ami a megélhetési szükségleten felül van, s elsősorban nyilván a legszegényebbek számára. A legértékesebb cselekedet (a jóság) nyilván annak elajándékozása, amire az embernek magának is szüksége volna,²² de az adott dolog semmiképp nem lehet olyan, ami használhatatlan. Fontos annak felismerése is, kinek van szüksége az adományra.²³

BEFEJEZÉSÜL

Ahogy korábban említettük, a konfrontáció következtében az egyénnek választ kell adnia arra a kérdésre is, hogy „a különbségek mely részét vállalja és dédelgeti magában, még ha ez gátakat is állít elé jelen helyzetében.”²⁴ A kulturális értelemben vett identitás, a megélt kulturális identitás folyamatosan alakul, azáltal, hogy a konfrontáció révén újabb hozott elemek emelkednek a reflexió szintjére, s az egyén elszámol velük. A vendéghallgatók számára a konfliktusok lehetővé tették, hogy reflektáljanak saját ajándékozásról alkotott fogalmaikra és ajándékozási szokásaikra, azok kulturális és vallási gyökereire. Az analízis során világossá vált számukra az is, hogy ajándékozási kultúrájuk egy olyan vonással függ össze, amivel a leginkább azonosulnak: a spontaneitással. A *spontaneitás* jelensége több szempontból megmutatkozhat, általános életszemléletként, életérzésként, nyitottságként. Jelentésárnyalatainak többségében gyakori konfrontációt eredményezett a törökök számára a németországi közegben. Az ebből eredő interpretációs nehézségek így minden területen jelen vannak, az *ajándékozás* dimenziójában azonban különösen jól körvonalazhatóak.

FELHASZNÁLT IRODALOM:

- Atabay, İlhami (1998) *Zwischen Tradition und Assimilation. Die zweite Generation türkischer Migranten in der Bundesrepublik Deutschland*. Freiburg im Breisgau: Lambertus Verlag.
- Barth, Fredrik (1996) Régi és új problémák az etnicitás elemzésében. *Regio – Kisebbség, kultúra, politika, társadalom* 7(1). <https://epa.oszk.hu/00000/00036/00024/pdf/01.pdf> (utolsó letöltés dátuma: 2019.05.14)

²¹ Mauss 222. o.

²² Vö. pl.: A Korán értelmezésének magyar fordítása, Imrán nemzetsége szúra, 3:12, 3:180 <http://iszlami.com/koran/a-koran/item/99-a-koran-ertelmezesenek-magyar-forditasa-imran-nemzetsége-szura> (utolsó letöltés időpontja: 2020.01.20)

²³Vö. pl.: A tehén szúra 2:177, 2:273, 2:267.

²⁴ „Új környezetének kihívásaira válaszolva tudása és képességei gyarapodnak, s érték-szemlélete is változásokon megy át, miközben megtanul biztonsággal navigálni...” Barth, 1996.

- Bausinger, Hermann (2000) *Typisch deutsch: wie deutsch sind die Deutschen?* München: C.H. Beck.
- Boros, Bianka (2010) Szociális túlélés, tudás, adomány: a wuppertali törökök identifikációi. *Iskolakultúra* 20(11), 92-104. o.
- Brubaker, Rogers (2002) Az asszimiláció visszatérése. A bevándorlással kapcsolatos szemlélet megváltozása és annak következményei Franciaországban, Németországban és az Egyesült Államokban. (Ford. Füzesi Piroska) *Regio – Kisebbség, kultúra, politika, társadalom* 2002/1. http://epa.oszk.hu/00000/00036/00044/regio2002_1.pdf (utolsó letöltés dátuma: 2019.05.14.)
- Caplow, Th. (1984): Rule Enforcement without Visible Means: Christmas Gift Giving in Middletown. *American Journal of Sociology* 89(6). 1307-1323. o.
- Cheal, David (1987): 'Showing them you love them': gift giving and the dialectic of intimacy. *The Sociological Review* 35(1). 150-169. o.
- Grabitz-Gniec, G. – Grabitz, H.-J. (1973) Psychologische Reaktanz: Theoretisches Konzept und experimentelle Untersuchungen. *Zeitschrift für Socialpsychologie* 4. 19-35. o.
- Heath, Anthony Francis (1976): *Rational Choice and Social Exchange: a critique of exchange theory*. Cambridge: CUP Archive.
- Mauss, Marcel (2000): *Szociológia és antropológia*. (Ford.: Saly Noémi és Vargyas Gábor) Budapest: Osiris.
- Sahlins, Marshall (2004) On the Sociology of Primitive Exchange. In: Banton, Michael (Hrsg.): *The Relevance of Models for Social Anthropology*. London: Routledge.
- Sárkány, Mihály (1998) *A közösségek közti csere*. Budapest: MTA Néprajzi Kutatóintézet.
- Sen, Faruk (2002) *Türkische Minderheit in Deutschland*. Informationen zur politischen Bildung (Heft 277). Bonn: Bundeszentrale für politische Bildung.
- Schwartz, B. (1967) The Social Psychology of the Gift. *American Journal of Sociology* 73(1). 1-11. o.

EGYÉB FORRÁSOK:

- A Korán értelmezésének magyar fordítása, Imrán nemzetsége szúra <http://iszlami.com/koran/a-koran/item/99-a-koran-ertelmezesenek-magyar-forditasa-imran-nemzetsege-szura>
- A Korán értelmezésének magyar fordítása, A tehén szúra <http://iszlami.com/koran/a-koran/item/91-a-koran-ertelmezesenek-magyar-forditasa-a-tehen-szura> Utolsó letöltés időpontja: 2020.01.20.

Ronge, Volker: Rechenschaftbericht des Rektorates 2005/2006. Presse-
Archiv Uni-Wuppertal (26.02.2007)

http://www.presse-archiv.uni-wuppertal.de/html/module/medieninfos/archiv/2007/2602_rechenschaftsbericht_rektor.htm (utolsó letöltés dátuma: 2019.05.14.)